

Synopsis van de onderwijssystemen en lopende hervormingen in Europa

België - Vlaamse Gemeenschap

Januari 2009

1 Onderwijsbevolking en onderwijstaal

Op 1/1/2008 was 29,27% van de bevolking in het Vlaams Gewest jonger dan 30 jaar; 890 819 jongeren waren ouder dan 4 jaar en jonger dan 18 jaar (Cijfers SVR, Studiedienst Vlaamse Regering). De onderwijstaal is Nederlands.

2 Administratieve controle en het door de staat gefinancierd en gesubsidieerd onderwijs

De grondwetsherziening van 15 juli 1998 hevelde de verantwoordelijkheden inzake onderwijs over naar de gemeenschappen, met uitzondering van de vastlegging van het begin en het einde van de leerplicht, de minimumvoorwaarden voor het verlenen van diploma's en het pensioenstelsel. Federale bevoegdheden blijven ook het Betaald Educatief Verlof (onder de federale minister van Werk), de militaire opleiding (onder de federale minister van Landsverdediging) en de politieopleiding (onder de federale minister van Binnenlandse Zaken en de federale minister van Justitie). De gemeenschappen krijgen jaarlijks van de federale staat een vaste financiële dotatie voor onderwijs. Daarnaast heeft de Vlaamse overheid nog andere inkomsten, zoals gewestbelastingen en eigen ontvangsten, waarvan een deel aan onderwijs wordt toegewezen.

Centraal in de Belgische onderwijswetgeving staat de grondwettelijke **vrijheid van onderwijs**. Deze geeft elke natuurlijke persoon of rechtspersoon het recht om scholen op te richten (de 'inrichtende machten' of, in het basisonderwijs, de 'schoolbesturen') en ze in te richten en te funderen op een confessionele of niet-confessionele levensbeschouwing of op specifieke pedagogische of onderwijskundige opvattingen. Ouders van leerplichtige leerlingen hebben bovendien het recht vrij de school voor hun kinderen te kiezen (zie ook 4 ii).

De inrichtende machten kunnen leraren en ondersteunend, administratief en management personeel selecteren, aanwerven en bevorderen in overeenstemming met de statutaire wetgeving. Om hun scholen te ondersteunen en te vertegenwoordigen hebben ze koepelorganisaties opgericht.

Inzake organisatie van het onderwijs worden in Vlaanderen drie grote '**onderwijsnetten**' onderscheiden:

- GO!, het **onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap** wordt gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap en heeft als inrichtende machten de Raad GO! en de 28 scholengroepen (die bestaan uit basis- én secundaire scholen); het recruteert 14,4 % van de leerlingen lager- en 16,5 % secundair onderwijs;
- het **gesubsidieerd officieel onderwijs** wordt georganiseerd door steden en gemeenten en provincies en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap en recruteert 22,3 % van de leerlingen lager- en 7,8 % secundair onderwijs. De gemeenteraad en de provincieraad treedt hierbij op als inrichtende macht. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voert de Vlaamse Gemeenschapscommissie een netoverschrijdend onderwijsbeleid dat complementair is aan dat van de Vlaamse Gemeenschap. Ze treedt ook op als inrichtende macht van enkele gesubsidieerde hoofdstedelijke Vlaamse scholen;
- het **gesubsidieerd vrij onderwijs** wordt georganiseerd door privaatrechtelijke inrichtende machten, en is gesteund op een confessionele (katholieke joodse, protestantse) of niet-confessionele levensbeschouwing of op een welbepaalde pedagogische of onderwijskundige opvatting (de zogenaamde methodescholen), erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap; het recruteert 63,3 % der leerlingen basis- en 75,7 % secundair onderwijs. Deze scholen behoren overwegend tot het katholiek onderwijs.

Om gesubsidieerd/gefinancierd te kunnen worden moeten de scholen de decretaal vastgelegde onderwijsstructuur aannemen, een leerplan volgen dat de eindtermen en ontwikkelingsdoelen herkenbaar bevat (waarbij de leerlingen de eindtermen moeten bereiken en de ontwikkelingsdoelen nastreven), zich aan controle door de onderwijsinspectie onderwerpen, deelnemen aan een LOP (lokaal overlegplatform) en zich houden aan de decretaal opgelegde participatie.

In het nieuwe **financieringssysteem** voor het leerplicht onderwijs is de basisfinanciering van de werkingsmiddelen voortaan voor alle netten gelijk en houdt rekening met het onderwijsniveau, de onderwijsvorm en het studiegebied. Vooraf wordt 3% van het budget gebruikt om de vrijekeuze voor neutraal onderwijs door het GO! (onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap) te garanderen. Bovendien wordt 4,5% gebruikt voor de officiële scholen (GO! en gesubsidieerd officieel onderwijs) die de keuze aanbieden inzake levenbeschouwelijke vorming (tussen een der erkende godsdiensten en niet-confessionele zedenleer). Tenslotte wordt vooraf een deel verdeeld rekening houdende met de sociale samenstelling van de leerlingenpopulatie van de scholen. Hierbij worden als leerlingenkenmerken gebruikt: het onderwijsniveau van de moeder, de thuistaal, het verkrijgen van

een studiebeurs en de buurt waarin de school gelegen is. Dat sociale deel bedraagt in 2008-2009 14% voor het basisonderwijs en 10% voor het secundair onderwijs.

Er bestaat weinig commercieel **privaat-onderwijs**. Dat wordt trouwens noch erkend, noch gesubsidieerd. Huisonderwijs (gegeven door personen die het ouderlijk gezag uitoefenen) telt 0,03 % der leerlingen in het basisonderwijs en 0,07 % in het secundair onderwijs. Het wordt aanvaard voor het vervullen van de leerplicht mits het aan minimale voorwaarden voldoet, gecontroleerd door de onderwijsinspectie. Het geeft echter geen recht op erkende studiebewijzen. Om die te bekomen moeten de kinderen officiële examens afleggen in daartoe aangewezen scholen of examencommissies.

Het **beleidsdomein Onderwijs en Vorming** omvat:

- het DOV, **Departement** Onderwijs en Vorming, dat onder leiding van de secretaris-generaal zorgt voor de beleidsondersteuning;
- 4 **agentschappen** die o.l.v. van een administrateur-generaal zorgen voor de beleidsuitvoering: AgODi, voor Onderwijsdiensten (de diensten voor basis-, secundair-, deeltijds kunstonderwijs, centra voor leerlingenbegeleiding, inspectie en begeleiding); AHOVOS, voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen; AOC, voor Onderwijscommunicatie; en AGION, voor Infrastructuur in het Onderwijs;
- een **beleidsraad** waarin de minister overleg pleegt met de 5 leidende ambtenaren;
- de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) als strategische adviesraad die o.m. advies dient te geven bij alle voorontwerpen van decreet en onderwijsbeleidsrapporten en -documenten bestemd voor het Vlaams Parlement. De VLOR organiseert ook systematisch overleg tussen alle onderwijsparticipanten en sociale partners die trouwens in de VLOR vertegenwoordigd zijn.

In de huidige Vlaamse regering (2004-2009) is de minister van Onderwijs en Vorming tevens minister van Werk. De minister wordt bijgestaan door een kabinet met o.m. onderwijsdeskundigen.

Op alle niveaus en in alle onderwijsnetten zijn **overlegstructuren** uitgebouwd. Scholen dienen een pedagogische, een ouder-, leerlingen- en een schoolraad op te richten. Op het niveau van scholengemeenschappen (samenwerkingsverbanden van scholen op hetzelfde onderwijsniveau in 44 schoolzones) moeten de schoolraden van de aangesloten scholen vertegenwoordigd zijn in een medezeggenschapscollege. In het hoger onderwijs kan de participatie van personeelsleden, studenten en socio-economische en culturele milieus georganiseerd worden volgens een inspraakmodel of een medebestuurmodel.

De **onderwijsinspectie** borgt de kwaliteit van het onderwijs in alle scholen door systematische schooldoorlichtingen die in team worden uitgevoerd. Ze resulteren in doorlichtingsverslagen die op de website van de onderwijsinspectie gepubliceerd worden. Ieder jaar verschijnt een openbaar jaarverslag 'de onderwijsspiegel' met de belangrijkste bevindingen. De onderwijsinspectie is ingedeeld per niveau, met daarnaast een aparte inspectie voor de levensbeschouwelijke vakken.

In het **hoger onderwijs** hanteert men een interne zelfevaluatie, die gebruikt wordt als basis voor een externe doorlichting door een **visitatiecommissie** van deskundigen (gecoördineerd door de Vlaamse Hogescholenraad VLHORA en de Vlaamse Interuniversitaire Raad VLIR). Deze visitatieverslagen vormen op hun beurt de basis voor een **accreditatie** door het Nederlands-Vlaams Accreditatie Orgaan NVAO, waarmee de NVAO formeel erkent dat een opleiding beantwoordt aan minimale internationale kwaliteitsnormen.

Netspecifieke pedagogische begeleidingsdiensten begeleiden scholen en leerkrachten. Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's) zorgen voor de begeleiding van leerlingen.

3 Kleuteronderwijs

Kleuters kunnen vanaf 2,5 jaar ingeschreven worden in een kleuterschool, telkens de dag na de eerstvolgende schoolvakantie. Vanaf 3 jaar kan men ze elke schooldag inschrijven. Het kleuteronderwijs is gratis en niet verplicht. Het maakt samen het lager onderwijs deel uit van het basisonderwijs, nieuwe scholen moeten zowel kleuter als lager onderwijs aanbieden. Van alle 5-jarigen gaat 99 % naar het kleuteronderwijs.

Kinderen die op 6-jarige leeftijd nog niet rijp zijn om naar de lagere school over te stappen, kunnen nog een jaar langer in het kleuteronderwijs blijven. In het buitengewoon kleuteronderwijs kan de overstap 2 jaar worden uitgesteld.

4 Leerplicht onderwijs

i) Fasen

Lager onderwijs	Van 6 tot 12 jaar
Secundair onderwijs	Van 12 tot 18 jaar

1 ^e graad: 1 ^e leerjaar A - 1 ^e leerjaar B 2 ^e leerjaar - 2 ^e Beroepsvoorbereidend leerjaar	Van 12 tot 14 jaar
2 ^e graad met vier onderwijsvormen: algemeen - technisch - kunst - beroepssecundair ond.	Van 14 tot 16 jaar
3 ^e graad: algemeen - technisch - kunst - beroepssecundair onderwijs (of deeltijds beroepssecundair onderwijs)	Van 16 tot 18 jaar

In België bestaat geen schoolplicht maar **leerplicht** voor een periode van 12 jaar. Die start vanaf het schooljaar waarin het kind 6 jaar wordt en eindigt zodra een jongere 18 jaar wordt.

De voltijdse leerplicht duurt tot 16 jaar. Wie de 1^e graad secundair onderwijs succesvol doorlopen heeft, kan al vanaf 15 jaar kiezen voor deeltijdse leerplicht (zie 5).

ii) Toelatingscriteria

Leerlingen worden toegelaten in het lager onderwijs vanaf 6 jaar, in het secundair onderwijs met een getuigschrift basisonderwijs. Starten vanaf 5 jaar in het lager en zonder getuigschrift in het secundair onderwijs is mogelijk mits instemming van de betreffende klassenraad, de ouders en het centrum voor leerlingenbegeleiding.

Er is geen inschrijvingsgeld in het basis- en secundair onderwijs; de school kan enkel een beperkt aantal "extra" kosten aanrekenen, die in het basisonderwijs sinds 1 september 2008 begrensd zijn. Die kosten kunnen in het secundair onderwijs enkel worden vastgelegd na overleg in de schoolraad en moeten ten laatste bij het begin van het schooljaar schriftelijk worden medegedeeld (bv. via het schoolreglement).

Het **gelijkeonderwijskansenbeleid** (GOK) garandeert het principiële recht op inschrijving in een school en vestigingsplaats naar keuze ongeacht huidskleur, nationale of etnische afkomst, religie of geslacht. Op voorwaarde tenminste dat de school niet volzet is, de leerling niet werd uitgesloten in een vorig jaar en het pedagogisch project en schoolreglement worden onderschreven. Lokale Overlegplatforms (LOP's) moeten waken over de toepassing van het gelijkeonderwijskansenbeleid op het lokale vlak.

iii) Duur van de schooldag/week/jaar

Het schooljaar begint op 1 september en eindigt in de praktijk op 30 juni.

In het lager onderwijs geldt een lessentabel van 28 lestijden van 50 minuten per week. In het secundair onderwijs zijn 28 lessen van 50 minuten het verplichte minimum en 36 lessen het maximum; in de praktijk volgen bijna alle leerlingen minstens 32 lessen. De lessen zijn in basis- en secundair onderwijs gelijkmatig gespreid van maandag tot vrijdag. In het basisonderwijs is de woensdagnamiddag verplicht vrij. In het secundair onderwijs is keuze mogelijk, maar is vrijwel overal de woensdagnamiddag vrij. De lessen beginnen ten vroegste om 8u en eindigen tussen 15u en 17u. De middagpauze duurt minstens 50 minuten.

iv) Klasgrootte en groepering van leerlingen

Alhoewel scholen vrij kunnen beslissen over de wijze van groepering van leerlingen, gebeurt de groepering meestal per leeftijd. In het basisonderwijs is er een klasleraar, maar voor sport en levensbeschouwelijke vorming zijn er steeds aparte leerkrachten. In het secundair onderwijs zijn er vakleerkrachten.

v) Leerinhouden en de controle ervan

De inrichtende machten hebben het autonome recht leerplannen uit te werken, een pedagogisch project uit te bouwen, pedagogische methoden te kiezen en schoolregels vast te leggen, op voorwaarde dat de wettelijke richtlijnen en democratische beginselen geëerbiedigd blijven.

Voor het hele leerplichtonderwijs zijn minimumdoelen vastgelegd. Ze worden ontwikkeld door de Entiteit Curriculum, voor advies voorgelegd aan de Vlaamse Onderwijsraad en daarna door het Vlaams Parlement goedgekeurd. Eindtermen zijn minimumdoelen. De overheid acht leergebiedgebonden eindtermen betreffende een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden noodzakelijk en bereikbaar voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Leergebiedgebonden eindtermen betreffende attitudes daarentegen dienen door elke school bij de leerlingen enkel te worden nagestreefd. Daarnaast zijn er ook leergebiedoverschrijdende eindtermen die niet specifiek tot één leergebied behoren, maar in meer leergebieden of onderwijsprojecten kunnen worden nagestreefd. Een grondig beargumenteerde afwijking van de eindtermen i.f.v. een specifiek pedagogisch project kan slechts worden toegestaan na een strenge procedure en decretale bekrachtiging. Ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs en het buitengewoon basisonderwijs zijn minimumdoelen die dienen te worden nagestreefd. De leerplannen kunnen door de inrichtende machten worden ontwikkeld. Ze moeten herkenbaar de eindtermen bevatten, dienen goedgekeurd te worden door de onderwijsinspectie en geratificeerd door het Vlaams Parlement.

Voor het **basisonderwijs** is een kerncurriculum vastgelegd dat voor het *kleuteronderwijs* bepaald is door ontwikkelingsdoelen in de leergebieden lichamelijke opvoeding, muzische vorming, Nederlands, wereldoriëntatie

en wiskundige initiatie. Voor het *lager onderwijs* zijn eindtermen bepaald in de leergebieden lichamelijke opvoeding, muzische vorming, Nederlands, Frans, wereldoriëntatie, wiskunde en de leergebiedoverschrijdende thema's 'leren leren', sociale vaardigheden en ICT.

In de 1^e graad van het **secundair onderwijs** is er nog geen opdeling in onderwijsvormen (zie 4i). In het 1^e leerjaar zijn 27 uren verplicht gemeenschappelijke vakken, in het 2^e leerjaar 24u. In de 2^e en 3^e graad is er een **gemeenschappelijk gedeelte** per onderwijsvorm. Daarnaast is er een **optioneel gedeelte** dat groter is in het technisch-, kunst- en beroepssecundair onderwijs dan in het algemeen vormend secundair onderwijs.

De verplichte vakken in de 1^e en 2^e graad zijn levenbeschouwelijke vorming, Nederlands, Frans (behalve in de beroepsgerichte leerjaren), Engels (vanaf het 2^e lj., behalve in de beroepsgerichte leerjaren), wiskunde, natuurwetenschappen of fysica of biologie, geschiedenis en aardrijkskunde (met in de beroepsgerichte leerjaren een keuze tussen een van beide of maatschappelijke vorming), artistieke of plastische of muzikale opvoeding (enkel in de 1^e graad), lichamelijke opvoeding en technologische opvoeding (enkel in de 1^e graad en niet in het beroepsvoorbereidend leerjaar). **Het officieel onderwijs** (gesubsidieerd officieel en gemeenschapsonderwijs) moet de keuze tussen niet-confessionele zedenleer en godsdienst waarborgen. Het moet ook officiële leerplannen gebruiken die zijn ontwikkeld door organisaties van het officieel onderwijs.

Sedert 2000 wordt in het beroepssecundair onderwijs na de eerste graad geëxperimenteerd met een modulair opgebouwd onderwijs. Het experiment blijft lopen tot de (voor de volgende legislatuur) geplande structurele vernieuwing van het secundair onderwijs.

vi) Sanctionering studies, studievoortgang en kwalificaties

De inrichtende machten zijn vrij in hun evaluatiebeleid en het uitreiken van officiële getuigschriften.

In het **basisonderwijs** wordt de overgang naar het volgende leerjaar bepaald door de school.

Het **getuigschrift basisonderwijs** kan worden bekomen op het einde van: het 6^e leerjaar lager onderwijs, het 1^e jaar secundair onderwijs en het voorbereidend leerjaar beroepsonderwijs (2^e jaar secundair onderwijs). Met dat getuigschrift kunnen leerlingen het 1^e leerjaar A van het secundair onderwijs aanvangen. Zonder getuigschrift basisonderwijs gaat een leerling normaliter naar het 1^e leerjaar B.

In het **secundair onderwijs** beslist de delibererende klassenraad (met alle leraars die aan de betreffende leerling les hebben gegeven) over de overgang van een leerling en de uitreiking van een **oriënteringsattest**: A: geslaagd, B: selectieve voortgang met uitsluiting van sommige onderwijsvormen of richtingen, C: zittenblijven.

Een **diploma secundair onderwijs** kan worden uitgereikt op het einde van de:

- 3^e graad na het 2^e leerjaar ASO (algemeen secundair), TSO (technisch secundair), KSO (kunstsecundair) en na het 3^e leerjaar BSO (beroepssecundair) ingericht als specialisatiejaar
- 4^e graad BSO na het 1^e of het laatste leerjaar.

Op het einde van de andere graden kunnen **getuigschriften** worden afgeleverd. In een aantal leerjaren en onderwijsvormen moeten de leerlingen slagen in een **geïntegreerde proef (GIP)**: Het facultatief voorbereidend jaar op het hoger onderwijs levert een **attest van regelmatige lesbijwoning** op. In de hoogste jaren kan ook een **getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer** worden behaald.

5 Deeltijdse leerplicht-onderwijs en post-secundair onderwijs na de leerplicht

i) Soorten onderwijs/instellingen

De deeltijdse leerplicht vangt aan vanaf 16 jaar, of vanaf 15 jaar voor wie de 1^e graad secundair onderwijs heeft doorlopen en eindigt op het ogenblik dat de leerling 18 jaar wordt. Het vernieuwde stelsel leren en werken vergt voortaan van de jongeren een **voltijds engagement** van minimaal 28 uren per week (net zoals in het voltijds secundair onderwijs), met een component leren en een component werkplekleren. Een jongere kan kiezen voor:

- de **leertijd**, waarin een theoretische vorming in één van de **24 SYNTRA-campusen** gecombineerd wordt met een praktijkopleiding in een KMO (via een leerovereenkomst met een patroon);
- deeltijds leren in één der 48 **CDO's, Centra voor Deeltijds Beroepssecundair onderwijs** (verbonden aan secundaire scholen die voltijds TSO of BSO aanbieden), gecombineerd met werkplekleren bestaande uit hetzij arbeidsdeelname, hetzij een persoonlijk ontwikkelingstraject, een voortraject of een brugproject.

Jongeren worden bij hun inschrijving in het stelsel van leren en werken gescreend en krijgen stelselmatig trajectbegeleiding.

- Jongeren die nog geen duidelijk loopbaanperspectief hebben en nog geen keuze kunnen maken voor een of andere opleiding kunnen een **voortraject** (van maximum 312 uren) volgen.
- Jongeren die wel arbeidsbereid zijn maar hun arbeidsattitudes en vaardigheden nog moeten ontwikkelen kunnen in **brugprojecten** gedurende 40 weken werkervaring (maximum 800 uren) opdoen bij een openbaar bestuur of een vzw.

- Maatschappelijk kwetsbare jongeren die nog niet arbeidsgericht kunnen werken krijgen een **persoonlijk ontwikkelingstraject** door een Centrum voor Deeltijdse Vorming.

De 21 erkende **CDV's, Centra voor Deeltijdse Vorming**, (die werden opgericht door 6 vormingsorganisatoren) kunnen naast persoonlijke ontwikkelingstrajecten ook de algemene vorming binnen het deeltijds onderwijs aanbieden en leerlinggebonden activiteiten in een CDO ondersteunen. Voor het afstemmen van het regionale opleidings- en vormingsaanbod werden **regionale overlegplatformen** opgericht.

De **4^e graad beroepssecundair onderwijs** valt buiten de leerplicht.

ii) Toelatingscriteria

Het stelsel voor leren en werken is toegankelijk voor jongeren die deeltijds leerplichtig zijn en kan gevolgd worden tot het einde van het schooljaar waarin de jongere de leeftijd van 25 jaar bereikt.

Een jongere kan slechts een persoonlijk ontwikkelingstraject volgen na een inschrijving in een bepaalde opleiding in een CDO en tot het einde van het schooljaar waarin zijn leerplicht eindigt.

De **4^e graad beroepssecundair onderwijs** is toegankelijk met een diploma secundair onderwijs of een studiegetuigschrift van het 2^e leerjaar van de 3^e graad van het secundair onderwijs.

iii) Leerinhouden en de controle ervan

Het deeltijds secundair onderwijs wordt 40 weken per jaar aangeboden met wekelijks 15 uren van 50 minuten algemene en beroepsgerichte vorming. De urenverdeling tussen algemene en beroepsgerichte vorming wordt aan het CDO overgelaten (in praktijk vaak 1 dag met 7 lesperiodes algemene vorming, 1 dag met 8 lesperiodes beroepsvorming). Hierop zijn een aantal afwijkingen mogelijk o.m. i.f.v. lokale omstandigheden.

Een opleiding in **de leertijd** duurt in principe 3 jaar en minstens 1 jaar. Afhankelijk van leeftijd en vooropleiding is een kortere opleiding mogelijk.

De leertijd omvat:

- een theoretische vorming gedurende ten minste 30 weken per schooljaar met algemene vorming (minimum 4 uren per week) en beroepstechnische vorming (minimum 4 uren per week). Eventueel aangevuld met andere cursussen, zoals taalcursussen of bijwerkingscursussen voor leerlingen met leerachterstand. Deze vorming wordt gegeven door lesgevers in een SYNTRA-campus, 1 dag per week (1,5 dag voor 15-jarigen).
- een praktijkopleiding (4 dagen per week) bij een zelfstandige of in een kleine of middelgrote onderneming, gegeven door de patroon.

Een persoonlijk ontwikkelingstraject is een flexibel traject; mogelijke combinaties zijn:

- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 28 uren (van 50 minuten) dat de componenten leren en werkplekleren (géén arbeidsdeelname) omvat;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 15 uren (van 50 minuten) dat de component leren omvat en gecombineerd wordt met een brugproject of voortraject;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 13 uren (van 50 minuten) dat de component werkplekleren (géén arbeidsdeelname) omvat en gecombineerd wordt met deeltijds onderwijs in een CDO.

De **4e graad beroepssecundair onderwijs** omvat 3 studierichtingen (in 3 studiegebieden): plastische kunsten en modevormgeving die beide 2 jaar duren en verpleegkunde dat 3 jaar duurt en ook modulair wordt georganiseerd. Gezien hun specifiek karakter is voor deze opleidingen geen kerncurriculum opgelegd.

iv) Assessment, studievoortgang en kwalificaties

In het **deeltijds onderwijs** zijn volgende studiebewijzen mogelijk.

- **Attest van verworven competenties:** indien hetzij een module van een modulaire opleiding, hetzij een niet-modulaire opleiding niet met vrucht werd gevolgd.
- **Deelcertificaat:** indien een module van een modulaire opleiding met vrucht werd gevolgd.
- **Certificaat:** indien een modulaire of niet-modulaire opleiding met vrucht werd gevolgd.
- **Getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs:** indien ten minste één certificaat werd behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt.
- **Studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs:** indien ten minste één certificaat werd behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt..

- **Diploma van secundair onderwijs:** indien de jongere in het bezit is van een getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs, ten minste één certificaat heeft behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt.
- **Getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer:** indien de jongere, met uitzondering van de eerste graad, ten minste 4 schooljaren in het secundair onderwijs of in de leertijd heeft doorgebracht, en voldaan heeft aan de voorwaarden van de basiskennis van het bedrijfsbeheer.

Het succesvol afronden van de **leertijd** levert een erkend **getuigschrift** op dat toegang geeft tot de ondernemersopleiding. Het voldoet tevens aan de vestigingseisen inzake beroepskennis voor het merendeel van de gereguleerde beroepen. Vanaf 2009-2010 geldt een nieuwe regeling tengevolge van het nieuwe decreet van 10 juli 2008 voor het stelsel leren en werken.

- **Certificaat:** indien de jongere een opleiding met vrucht heeft gevolgd.
- **Getuigschrift leertijd:** indien de jongere een opleidingstraject met vrucht heeft gevolgd.

Daarnaast kan (net zoals in het deeltijds onderwijs) het **getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs, het studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs en het diploma secundair onderwijs** worden afgeleverd op basis van het slagen voor de algemene vorming en op voorwaarde dat de leerling minstens 1 certificaat heeft behaald.

Aan een jongere die een persoonlijk ontwikkelingstraject heeft gevolgd, wordt door het CDV een **attest van verworven competenties binnen een persoonlijk ontwikkelingstraject** uitgereikt. Het attest vermeldt op gedetailleerde wijze de stappen van het persoonlijk ontwikkelingstraject die met vrucht werden doorlopen.

6 Hoger onderwijs: structuur, toelatingsvoorwaarden en kwalificaties

i) Structuur

Het hogeronderwijssysteem in Vlaanderen bestaat uit hogescholen, universiteiten en associaties van hogescholen met een universiteit.

Conform de bachelor-master-doctor-structuur worden volgende soorten opleidingen georganiseerd:

- **Professioneel gerichte bacheloropleidingen** zijn gericht op de beroepspraktijk en worden enkel door hogescholen georganiseerd. Ze sluiten aan bij het secundair onderwijs.
- **Academisch gerichte bacheloropleidingen** aan hogescholen binnen een associatie of aan universiteiten zijn gericht op doorstroming naar de mastersopleiding. Ze sluiten eveneens aan bij het secundair onderwijs.
- **Masters** sluiten aan bij een academisch gerichte bacheloropleiding en worden georganiseerd door **universiteiten en hogescholen binnen het kader van een associatie**.
- De promotie tot de graad van **doctor** wordt georganiseerd aan de universiteiten.
- Voor verdere uitdieping zijn er bachelor-na-bachelor (georganiseerd door hogescholen) en master-na-master (georganiseerd door universiteiten).

Er zijn 5 **associaties** in Vlaanderen. Een associatie is een institutionele samenwerking tussen een universiteit en één of meer hogescholen.

ii) Toegang

Tot de **bacheloropleiding** heeft men toegang mits bezit van een diploma secundair onderwijs, een diploma hoger onderwijs voor sociale promotie (met uitzondering van het getuigschrift pedagogische bekwaamheid), of een buitenlands diploma of getuigschrift dat daarmee als gelijkwaardig is erkend.

Er is enkel een **toelatingsproef** voor de bacheloropleidingen in het studiegebied geneeskunde en tandheelkunde. **Artistieke toelatingsproeven** bestaan voor de studiegebieden audiovisuele en beeldende kunst, muziek en podiumkunsten in het hoger kunstonderwijs. Ook een **taalproef** kan eventueel worden opgelegd.

Een academisch gerichte bacheloropleiding geeft rechtstreeks toegang tot een **masteropleiding**. Een professioneel gerichte bachelor dient daartoe een **schakelprogramma** (overgangsprogramma tussen professionele bachelor en master met een studieomvang van ten minste 45 studiepunten en ten hoogste 90 studiepunten) te volgen. Een **voorbereidingsprogramma** is een overgangsprogramma tussen een academisch gerichte bachelor en master, eventueel te volgen wanneer de bachelor niet rechtstreeks aansluit bij de master.

Bachelor-na-bacheloropleidingen vergen een diploma van bachelor. De toegang kan eventueel beperkt worden tot bacheloropleidingen met specifieke kenmerken. Afgestudeerden van andere bacheloropleidingen dienen dan een voorbereidingsprogramma te volgen.

Master-na-masteropleidingen vereisen een diploma van masteropleiding. De instellingen kunnen de toegang verder beperken tot afgestudeerden van masteropleidingen met specifieke opleidingskenmerken.

Doctoraatsopleidingen vergen een diploma van een masteropleiding.

iii) Kwalificaties

De bacheloropleiding leidt tot het diploma van bachelor, de masteropleiding tot het diploma van master. Deze diploma's kunnen ook behaald worden rekening houdend met eerder verworven competenties of kwalificaties (EVC en EVK). De graad van doctor wordt behaald na de openbare verdediging van een proefschrift.

7 Bijzondere educatieve noden

Naast het gewone onderwijs bestaat er ook **buitengewoon onderwijs** opgedeeld in types naargelang aard en omvang van de handicap: 6 types op niveau kleuteronderwijs voor 0,82% der kleuters; 8 types lager onderwijs voor 7,05% der leerlingen; 4 opleidingsvormen op secundair niveau voor 4,16% der leerlingen.

Binnen het gewone onderwijs worden kinderen met speciale noden opgevangen door:

- **het GON, geïntegreerd onderwijs** op alle onderwijsniveaus, met extra begeleiding van de leerlingen door een personeelslid uit het buitengewoon onderwijs. In 2007-2008 werden 6 417 leerlingen begeleid vanuit het buitengewoon basisonderwijs, 2 342 leerlingen vanuit het buitengewoon secundair onderwijs.
- **het ION, inclusief onderwijs** waarin maximaal 100 kinderen met een matige of ernstige verstandelijke handicap (type 2) worden opgenomen in het lager onderwijs en daar begeleid in een individueel traject.
- **het GOK, gelijke onderwijskansenbeleid**, dat zorgt voor extra onderwijsbegeleiding in basis- en secundaire scholen met veel kansarme leerlingen. Het waakt ook over het inschrijvingsrecht en stimuleert tijdelijke projecten kunstinitiatie. In 2005-2006 waren er 128.270 GOK-leerlingen in het basisonderwijs en 26.145 in het secundair.

Daarnaast wordt er binnen het basisonderwijs een geïntegreerd zorgbeleid gevoerd dat gecoördineerd wordt op niveau van de scholengemeenschappen.

Er zijn ook specifieke voorzieningen voor **migrantenleerlingen**:

- **het OKAN, onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers** zorgt voor 1 450 leerlingen in het gewoon basisonderwijs en 1 749 leerlingen in het gewoon secundair onderwijs. Het werd in 2008 uitgebreid tot twee jaar extra lessen en ondersteuning en ook naar kinderen in open asielcentra.
- **het Brussels Curriculum** zorgt voor extra taaltraining in de 1^e graad van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel
- extra ondersteunende maatregelen in de **randgemeenten rond Brussel, de taalgrensgemeenten en de daaraan grenzende gemeenten** moeten de Nederlandstalig basisscholen en de integratie van anderstalige kinderen daarin versterken.
- **het OVB, onderwijsvoorrangsbeleid** kent extra lessen/lestijden toe aan scholen in het buitengewoon basis- en secundair onderwijs.

Het "**flankerend onderwijsbeleid** op lokaal niveau" ondersteunt structureel onderwijsprojecten in 13 centrumsteden en 14 kleinere niet-centrumsteden om onderwijsachterstanden tegen te gaan.

8 Leerkrachten

Sinds 2007 zijn er twee opleidingswegen.

1) **Geïntegreerde lerarenopleidingen** die georganiseerd worden aan hogescholen en leiden tot de graad van bachelor in onderwijs, respectievelijk kleuteronderwijs, lager onderwijs en secundair onderwijs.

De opleiding duurt 3 jaar en omvat 180 studiepunten, inclusief 45 voor de praktijkcomponent.

2) Studenten die reeds een ander diploma hebben van hoger onderwijs of volwassenenonderwijs of relevante beroepservaring hebben en enkel een bijkomende pedagogische/didactische training nodig hebben, kunnen een **specifieke lerarenopleiding** volgen. Deze omvat een studiebelasting van 60 studiepunten, waarvan 30 voor de praktijkcomponent. Deze programma's worden georganiseerd aan universiteiten, hogescholen en CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs.

De praktijkcomponent kan niet enkel verworven worden via een preservice-training, d.i. de stage, maar ook via een in-servicetraining, een zogenaamde **LIO (Leraar-In-Opleiding) baan**, een onderwijsopdracht van 500 u op jaarbasis. De leraar-in-opleiding ontvangt een wedde (deze van leraar zonder pedagogisch bekwaamheidsbewijs) en wordt ondersteund door de lerarenopleiding en begeleid door een personeelslid van het centrum, de instelling of de school van tewerkstelling belast met het mentorschap.

Al de verschillende opleidingsprogramma's zullen gelijkwaardig zijn en gebaseerd op dezelfde basiscompetenties voor leraar. Ze zullen rekening houden met eerder verworven kwalificaties en competenties en leiden tot hetzelfde diploma van leraar. Ze zullen ook alle onder hetzelfde systeem van kwaliteitszorg vallen, namelijk de **visitatie. Mentoren** (ervaren leraren) zullen verantwoordelijk zijn voor de begeleiding en ondersteuning van stagiairs, leraren-in-opleiding en startende leraren. Er zal tevens een opleiding voor de mentoren worden georganiseerd. Voor verdere professionalisering en ondersteuning van en samenwerking tussen de

lerarenopleidingen werden 4 **expertisenetwerken** (elk in de schoot van een associatie) en een associatieoverschrijdend **regionaal platform** uitgebouwd.

Elk jaar bepaalt de regering een aantal prioritaire nascholings thema's waarbinnen nascholingsprojecten worden goedgekeurd, die dan gratis en netoverschrijdend worden aangeboden. Voor het schooljaar 2008-2009 werden de thema's van vorig jaar - die kaderen in de talenbeleidsnota - hernomen, aangevuld met een thema talensensibilisering.

Leraren zijn geen overheidsambtenaren, maar hebben een specifiek **statuut** dat verschillend is voor het gemeenschapsonderwijs en het gesubsidieerd onderwijs. Die verschillen worden overigens geleidelijk aan weggewerkt. De arbeidsvoorwaarden worden ook bepaald, na collectief overleg, door cao's (collectieve arbeidsovereenkomsten) die gelden voor de duur van een legislatuur.

9 Huidige hervormingen en prioriteiten

Nuttige informatiebronnen terzake zijn de Beleidsbrief Onderwijs en Vorming 2008-2009 van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming (<http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/>), de nieuwsbrieven op de website van het ministerie van Onderwijs en Vorming (<http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws>) en de databank met wet- en regelgeving Edulex (<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/>). De "tienkamp" van de minister van Onderwijs en Vorming omvat volgende prioriteiten: een financiering van het onderwijs gericht op gelijke kansen en een tweede democratiseringsgolf, meer resultaat gerichte inspanningen van de onderwijsinstellingen met systematische evaluatie, partnerschap tussen school en ouders, screening van Nederlandse taalvaardigheid op scharniermomenten in de schoolloopbaan, een taalbeleid in elke school voor alle vakken, uitwisseling van goede praktijken, meer kleuters in kleinere klassen, ondersteuning van een gemotiveerde studie- en beroepskeuze, oprichting van een hoger beroepsonderwijs, aanpak van discriminatie op de arbeidsmarkt.

i) Recent gestarte ontwikkelingen

- De nieuwe **financieringssystemen** voor de werkmiddelen voor het basis- en secundair onderwijs (zie 2), voor het gereorganiseerde volwassenenonderwijs en voor de werking van hogescholen en universiteiten zijn operationeel.
- Er is tevens een privaat-publieke financieringswijze uitgewerkt om de **schoolgebouwen** te kunnen vernieuwen met 211 energiezuiniger gebouwen, die moeten voldoen aan de E70-norm. De vernieuwing is nog uitgebreid met een pilootproject voor 25 passiefscholen die bijna geen verwarming nodig hebben. Ook investeringen in een Rationeel Energie Gebruik in scholen worden gesubsidieerd. Scholen zullen ook een energiecoördinator moeten aanstellen en starten met een energieboekhouding. Scholen groter dan 1000 m² moeten een energieprestatiecertificaat laten opstellen door een energiedeskundige.
- Om de technologische achterstand in scholen weg te werken, werd de investeringsoperatie in secundaire scholen herhaald. Bovendien stellen de competentiecentra van de VDAB voortaan hun **hoogtechnologische opleidingsinfrastructuur** kosteloos ter beschikking van de leerlingen in de finaliteitsjaren TSO, BSO, BuSO. VDAB en SYNTRA Vlaanderen hebben overigens een raamovereenkomst gesloten voor het gemeenschappelijk gebruik van hun gebouwen en opleidingsuitrusting.
- In het basisonderwijs werden de **studiekosten** beperkt en werd een **schooltoelage** voor leerlingen ingevoerd. Ook leerlingen in het stelsel van leren en werken (zie 5 i) kunnen voortaan een schooltoelage krijgen. Voor de andere niveaus werden de toelagen verhoogd. Voortaan wordt ook gewerkt met een gezinsdossier dat geldt voor alle kinderen van een gezin en voor alle onderwijsniveaus. Daaraan is wel een snellere en meer efficiënte **controle op schoolverzuim en op inschrijving** van leerlingen gekoppeld; ook in Brussel, dit in samenwerking met de Franse gemeenschapsminister van onderwijs.
- Om alle **kleuters** in de kleuterschool te krijgen werd 'Kind en Gezin' (dat de kwaliteit van de kinderopvang borgt) ingeschakeld voor acties naar ouders en kregen scholen extra instaplestijden om de kleuters beter te kunnen omkaderen. De Lokale Overlegplatformen (LOP's) fungeren als kern voor informatiedoorstroming over kleuterparticipatie. Scholen kregen ook meer **zorguren** (en een geïntegreerde zorgenvolp) en extra lestijden voor het realiseren van het **gelijkeonderwijskansenbeleid**.
- In het leerplichtonderwijs zijn tal van initiatieven genomen inzake **gezondheidsbeleid** en -opvoeding (evenwichtige voeding en beweging, terugdringen frisdranken en snoep, volledig rookverbod op school), **veiligheidsbeleid** en ongevallenpreventie, (cyber)pesten, afpersing en geweld op school en (in het secundair onderwijs) **studiekeuze- en beroepsoriëntering** en de bevordering van **ondernemerszin**. Er werden ook verschillende onderwijs-, opleidings- en stagedatabanken opgericht. (**Bedrijf**)stages voor leerlingen en leerkrachten worden vergemakkelijkt, uitgebreid en gestimuleerd.
- De **Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB)** gaan hun aanbod stroomlijnen zodat in elk centrum een basisaanbod kan worden georganiseerd.

- De **hervorming van het volwassenenonderwijs** integreerde in 2008 de basiseducatie in onderwijs en zorgde met consortia volwassenenonderwijs voor regionale samenwerking. Modulair onderwijs en trajectbegeleiding staan centraal in de nieuwe werking.
- Vanuit de gecombineerde ministeriële bevoegdheid voor onderwijs en werk is een **competentieagenda** met de sociale partners afgesproken opdat onderwijs-, opleiding- en vormingsorganisaties en bedrijven de essentiële competenties zouden onderkennen en ontwikkelen. Ook de EVC, erkenning van verworven competenties, zal verder worden uitgebouwd.

ii) Geplande hervormingen

- Vanaf 2010-2011 zullen kinderen minstens **één jaar Nederlandstalig kleuteronderwijs** moeten hebben gevolgd (of blijf geven van voldoende kennis van het Nederlands) alvorens ingeschreven te kunnen worden in een Nederlandstalige lagere school. Tevens zal vanaf 2009-2010 een engagementsverklaring van ouders in het schoolreglement moeten opgenomen worden.
- Bepaalde **eindtermen en ontwikkelingsdoelen** worden bijgestuurd (en zullen ingaan vanaf 2010-2011). De aandacht gaat hierbij uit naar taalbeschouwing en taalstructurele aspecten, vreemde talen met toetsing aan het Europees Referentiekader voor vreemde talen, samenhang tussen natuurwetenschappen en techniek met aandacht voor een duurzame omgang met de omgeving, technische geletterdheid. Een doorgaande leerlijn van kleuteronderwijs tot 1^e graad is een centraal basisprincipe en de vakoverschrijdende eindtermen worden voortaan niet langer per graad maar voor het hele secundair onderwijs geformuleerd.
- Het opleidingsaanbod tussen het 6^e leerjaar secundair onderwijs en de bachelor- en masteropleidingen zal worden geherstructureerd in aansluiting bij de voorgestelde subdegrees in het Bologna-proces. Het **HBO, hoger beroepsonderwijs**, zal het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs omvatten alsook de opleidingen 4^e graad BSO en de 7^e specialisatiejaren TSO en KSO. Het zal leiden tot beroepskwalificaties van niveau 4 en 5 van het EQF.
- De **hervorming van het secundair onderwijs** zal een van de opgaven worden in de volgende legislatuur. Een kerngroep is alvast gestart met het uitwerken van een aantal voorstellen ter verdere discussie in 2009.
- Ook over kunst- en cultuureducatie en de geplande hervorming van het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** (voor jongeren en volwassenen) zijn in 2008 verschillende rapporten met beleidsaanbevelingen verschenen.
- Tevens wordt een ontwerpdecreet **leerzorgkader** voorbereid. Dat zou vanaf 2009-2010 moeten ingevoerd worden als nieuw referentiekader voor zorg aan leerlingen met specifieke noden in het basis- en secundair onderwijs.
- Ter coördinatie en harmonisering van de bestaande decreten hoger onderwijs na de verschillende hervormingen staat een **nieuw basisdecreet hoger onderwijs** op de agenda.
- Hét debat binnen het hoger onderwijs betreft de structurele organisatie na het academiseringsproces in 2013. Gaan de academische opleidingen van de hogescholen blijven bestaan aan de hogescholen of zullen zij verhuizen en enkel aangeboden worden door de universiteiten? Gaan de hogescholen met professionele bacheloropleidingen ook geïntegreerd worden in de universiteiten?
- Daarnaast staat ook de geplande **academisering van het hoger kunstonderwijs** op de agenda.
- Een ontwerpdecreet voor de oprichting van een **kwaliteitszorgagentschap** is in voorbereiding. In dat agentschap zullen de inspectie en de entiteit curriculum worden ondergebracht. De doorlichtingen zullen voortaan meer gedifferentieerd worden op basis van valide en realistische risico-indicatoren.
- In het decreet op de **Vlaamse kwalificatiestructuur** zullen beroepskwalificaties gehanteerd worden i.p.v. beroepsgerichte eindtermen. Het moet toelaten die kwalificaties in te schalen binnen een van de 8 niveaus van het Europese Kwalificatieraamwerk (EQF).

iii) Proefprojecten

- Sinds 2005 is er een specifieke wettelijke regeling voor tijdelijke projectmatige initiatieven '**proeftuinen**'.
- Door het recht op inschrijving van leerlingen in elke school ontstonden in sommige scholen wachtlijsten voor inschrijving. De volgende twee schooljaren kunnen scholen mits akkoord van het lokaal overlegplatform een **experimentele aanmeldingsprocedure** uittesten.
- Proefprojecten **brede school** willen samenwerking van scholen met andere maatschappelijke sectoren stimuleren voor het creëren van een brede leer- en leefomgeving binnen het kader van het gelijke onderwijskansenbeleid.
- **Time-out projecten** zorgen voor een intensieve begeleiding van leerlingen die grote moeilijkheden veroorzaken op school.
- Ter verbetering van de reïntegratie in het onderwijs van jongeren die (wegens misdrijf of een problematische opvoedingssituatie) tijdelijk in een **centrum voor bijzondere jeugdzorg** werden geplaatst, worden in het schooljaar 2008-2009 enkele **verbindingsfunctionarissen** ingeschakeld.

- Met het project "**duurzaam naar school**" wil men leerlingen uit het basisonderwijs zoveel mogelijk met de fiets en te voet naar school laten gaan.
- In september 2007 startte een 3j.-proefproject voor **meertalig onderwijs CLIL** in 9 scholen algemeen en technisch secundair onderwijs, waarbij 10-15% van het lessen in een andere taal wordt aangeboden, vnl. in Frans en Engels.
- In het DKO, **deeltijds kunstonderwijs**, zijn vernieuwingsprojecten gestart gericht op samenwerking met andere onderwijsniveaus, culturele organisaties en amateurkunstgroepen, alsook op het aanwenden van ICT.
- Vijf centra voor volwassenenonderwijs organiseren tenslotte dit schooljaar een OOV, **opleiding van opleiders voor volwassenen**.
- Binnen het kader van de **competentieagenda** werden 40 nieuwe proeftuinen gelanceerd inzake studiekeuze (vooral voor technische studierichtingen) en werkplekleren. Er werden ook proeftuinen gelanceerd om competentieontwikkeling in bedrijven en organisaties te stimuleren.
- In experimenten met **tutoring** helpen studenten uit het hoger onderwijs kansarme leerlingen uit basis- en secundair onderwijs op een gestructureerde manier bij hun schoolloopbaan.